

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT

Tiden 1940-43

Div. om 29/8 43

26. årgang

Nr. 3 - August 1993

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT

INDHOLD

Adresse:

ORLOGSMUSEET
Overgaden oven Vandet 58
1415 København K.
Tlf. 31 54 63 63
Fax. 31 54 29 80
Giro nr. 5 18 76 13

udgives af:

Selskabet
ORLOGSMUSEETS VENNER /
MARINEHISTORISK SELSKAB
adresse: Orlogsmuseet, se ovenfor.

ORLOGSMUSEETS MODEL-
BYGGERLAUG
adresse: Orlogsmuseet, se ovenfor

Redaktion:
Jørgen H. Barfod (ansv.h.)

Lay-out:
Mogens Dithmer

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT
udkommer 4 gange årligt.
Årsabonnement kr.55.-
Enkelte numre kr.15.-

Artikler og anmeldelser, der ønskes optaget
i tidsskriftet, sendes til ovennævnte adresse.
Sidste frist for indlevering af stof er den 10.
i månederne januar, april, juli og oktober.

Eftertryk er kun tilladt med tydelig kildean-
givelse.

Alle henvendelser vedr. adresseforandringer,
fejl ved bladets levering o.lg. bedes rettet
til Postvæsenet.

Tryk: ORLOGSMUSEET
ISSN 0106.5122

Artikler:

Tiden 1940 til 1943.
Jørgen H. Barfod 63

Uddrag af dagbog fra
den 28. - 29. august 1943.
J.S. Lorentzen 66

De sidste Augustdage 1943.
John Arentoft 71

Ombord på "Niels Juel"
den 29. august 1943.
Rudolph Arendt 79

"Havørnen".
Foredrag holdt i Frihedsmuseet
1976 af Kmd. A.O. Schulze. 85

Andet:

Flådens faldne den 29. august. 89

Orlogsmuseets Venner/
Marinehistorisk Selskab 90

Fra Orlogsmuseets billedarkiv 92

Forside:

Viceadmiral A.H. Vedel. Hjemme-
værnsforeningen P.4.'s medlemsblad
nr. 3, 1948.

Tiden 1940 til 1943.

Jørgen H. Barfod

Den 9. april 1940 besatte den tyske værnemagt fra det nazistiske Tyskland det Danmark, som man året før havde sluttet en ikke-angrebspagt med. De fåtallige hærstyrker, der ikke havde fået lov til at provokere ved at gøre et forsvaret klart, optog trods alt kampen ved grænsen, og også ved Amalienborg blev der kæmpet.

Flådens mandskab måtte sidde med hænderne i skødet. Viceadmiralen havde fratrædt officererne enhver mulighed for at foretage sig noget, og da de tyske handelsskibe fyldt med tyske tropper sejlede forbi Middelgrunden, virkede den kanon, som eventuelt kunne have givet en advarsel, ikke. Flådens officerer og mandskab fik ordre til at optræde korrekt og værdigt overfor besættelsesmagten.

Statsminister Stauning erklærede den 10. april, at han ville fremhæve, at "alt personel i forsvaret havde handlet loyalt og pligtopfyldende under hændelserne i forbindelse med landets besættelse".

Der bredte sig en mismodighed i officerskorpset, og man opfattede viceadmiral Rehnitz som direkte ansvarlig for den ineffektivitet, der var udvist i dagene omkring den 9. april. Resultatet blev da, at tre højtstående officerer henvendte sig til viceadmiralen og erklærede, at officerskorpset ikke mere havde tillid til ham, og at man derfor opfordrede ham til at gå af. Den 10. maj fik viceadmiralen bevilget sin afsked.

Stemningen lettede, men der udnævntes kun en midlertidig efterfølger indtil kommandørkaptajn Aage H. Vedel, der hidtil havde været souschef i marinestaben, den 25. juli 1941 udnævntes til viceadmiral.

Tjenesten i marinen gennemførtes, men under reducerede omdrejninger. Det var ikke lystigt at skulle udføre sine opgaver udelukkende af besættelsesmagts nåde. Man havde et meget indskrænket råderum. Uddannelsen af kadetter og af værnepligtige måtte foregå i to "kravlegårde", nemlig Isefjorden, som tyskerne allernådigst havde stillet til rådighed samt et område syd for Fyn ved Svendborg. Desuden foretog marinen minestrygninger i de danske farvande, hvilket hovedsagelig foregik ved hjælp af et antal fiskekuttere, som marinen havde lejet.

Denne tjeneste var naturligvis i søgelyset, da Danmark ikke som "neutral" nation kunne foretage noget, som ville være til speciel gunst for den ene part, der tilmed i dette tilfælde var en besættelsesmagt. Alligevel var en vis minestrygning nødvendig i dansk interesse, for at der kunne holdes en vis forbindelse mellem de danske øer. Derfor foretog den danske marine strygningen dér, hvor de danske færger var nødt til at sejle, mens anden strygning måtte overlades til den krigsførende part, Tyskland. Men tyskerne var ikke tilfredse med dette.

Viceadmiral Aage Helgesen Vedel
(1894-1981). Orlogsmuseet.

Allerede i sommeren 1940 havde de kastet deres øjne på de danske torpedobåde, men en aflevering blev dog undgået. Imidlertid fornyede tyskerne deres fordringer allerede i januar 1941. Den tyske gesandt fordrede, at ikke færre end 12 af de nyeste danske torpedobåde blev stillet til rådighed for den tyske krigsmarine indtil krigens slutning. Trods afslag fra den danske regering og fra marinen gentoges kravet, og der blev derfor nedsat et udvalg, som skulle forhandle med tyskerne. Det lykkedes da at få kravet nedsat, således, at man nøjedes med at skulle udlevere de 6 torpedobåde af "Dragen-

klassen", men dette var da også galt nok.

Det var en sorgens dag, og det, at kongen beordrede flaget på Holmen på halv stang den dag skibene udleveredes, var kun en ringe demonstration. Hændelsen satte sig dybe spor blandt søofficererne, der var fast indstillede på, at noget sådant ikke måtte ske en gang til. Også i England skabte det en stærk forbitrelse, og Churchill udtalte i det britiske Underhus: "Findes der ikke en eneste mand i den danske marine, der kunne have sænket disse skibe?"

Det var kun trekvart år efter, at besættelsen havde fundet sted, og ligesåvel som det tog nogen tid for den øvrige befolkning at indstille sig på de nye forhold, sådan var det selvfølgelig også for marinen. Den indgroede loyalitet mod givne forskrifter vejede tungt i officerskorpset, men der var ingen tvivl om, at grænsen nu var nået. Den gryende modstandsbevægelse fandt også hjælp blandt marinens befalingsmænd.

Ligesom andre danskere fik overvundet sig selv til at gøre noget, som ikke var tilladt, f.eks. sabotager, således fandt mange i søværnet også mulighed for at optræde som mindre lydige. Det var blandt andet en oplagt opgave for søofficererne at befordre meddelelser om de tyske skibes sejlads videre til de allierede i London. Den militære efterretningstjeneste, der udøvedes sammen med hærens, viste sig særdeles virkningsfuld og holdt de allierede godt underrettet.

Et eksempel er forholdene i Østersøen, der kontrolleredes af folk på Bornholm. Det var således kaptajnøjtnant af søværnet Hasager Christiansen, der sammen med politikommissær Johannes Hansen nåede ud til den nedlandede V-1 bombe i august 1943 før tyskerne kom. De fik sammen fotograferet og tegnet de ituslåede dele og sendte en indgående rapport til England. Dette var sammen med andre oplysninger med til at give de allierede så gode oplysninger, at de blev klar over, hvad det var for et hemmeligt våben Hitler arbejdede med, og hvor det blev afprøvet.

Forholdene blev efterhånden uholdbare for alle parter, og da mod-

standsbevægelsen intensiverede sine aktioner blev man klar over, hvor det bar hen. Viceadmiral Vedel ønskede ligesom alle andre søofficerer ikke at blive taget "på sengen" og i forsommeren 1943 udstedte han hemmeligt en skriftlig ordre til samtlige skibschefer. Den skulle danne grundlaget for de danske orlogsskibes optræden i visse situationer, og der var herunder nærmere ordrer om forsvar, eventuel sænkning af skibet eller afgang til svensk farvand. Viceadmiralen tog hermed sit ansvar for alle eventualiteter i så høj grad, som det var muligt.

Da modstandsbevægelsen i løbet af eftersommeren tog stærkere fat med uro på alle måder, blev det klart, at brud var forestående. Lederen af de engelske faldskærmsfolk i Danmark kunne da i begyndelsen af august 1943 telegrafere til England: "Hvis vi fortsætter kan det ende med et brud mellem den danske regering og tyskerne - skal vi fortsætte?" Svaret kom omgående, og det lød: "Go right ahead".

Resultatet var da også som ventet. Tyskerne stillede den 28. august et ultimatum til den danske regering, som denne ikke kunne andet end afslå, da det blandt andet indeholdt indførelse af dødsstraf for sabotage. Som dansk regering kunne man ikke gå med hertil, og afslaget blev afleveret til den tyske rigsbefuldmægtigede samme lørdag den 28. august, kort før fristen udløb kl. 16.

Nu ventede man blot på tyskernes reaktion, og på de militære kommandosteder forberedte man sig på, hvad der kunne ske.

Uddrag af dagbog fra den 28.-29. august 1943.

J.S. Lorenzen

Søndag Aften (28/8-43) Kl. 19 blev vi først rigtig klar over, hvor gal Situationen var. Vi havde nok vidst, at der var noget i Gære, for al Landlov var blevet nægtet i Marinen fra Torsdag Aften. En Skare paa godt 200 Marinere kom dog i Land den Aften til Kl. 20. Kl. 19 samlede de sig paa Raadhuspladsen og marcherede ud til Holmen, mens de sang mange forbudte Sange. Folk gik med dem i Tusindvis, og Politiet maatte tilkaldes for at jage dem bort. Fredag Aften skete det samme. Lørdag Aften skete der først rigtig noget. Da vi var klædt om i Paradeuniform og skulde til at gaa i Land, fik vi at vide at al Landlov for Søværnet var nægtet. Chefen for Søværnets Kaserne havde Torsdag Aften talt til os og sagt, at hvis vi lavede noget af det, der var sket samme Aften, kunde Flaaden miste sin Selvstændighed, som den havde haft siden 9. April omend i formindsket Grad.

Naa, Lørdag Eftermiddag gik saa med at se et Flaadestævne mellem Officierer og Kvartermestre. Kl. 16 kom vi hjem til "Fyen". Lige da vi var kommet, kom "Hvalrossen" og R.2 ("Makrellen"). De lagde til ved Siden af "Peder Skram", der laa ved siden af Mastekranen. Skibene begyndte at fyre kraftigt op, og Kl. ca. 19 begyndte de at gøre sig kampklare. Det samme skete med Resten af Flaaden undtagen "Peder Skram" og de to nye Torpedojagere "Najaden" og "Nymfen". De har været under Bygning i to Aar til Erstatning for

de seks Torpedojagere Tyskerne engang "laante". De har en Længde af godt 83 Meter, kun 3 Meter kortere end "Niels Juel". De er forsynet med en Maskine paa 24.000 Hestekræfter ("Niels Juel" har kun 6000 Hestekræfter). De skulde kunne sejle 42-48 Knob i Timen (senere viste det sig at Farten blev knap saa stor), hvilket betyder at de kan hamle op med andre Landes Torpedojagere. Hvad der skete med dem skal jeg senere skrive.

Skibene blev forsynet med Krigs-torpedoer og Kanonerne lavet i Stand. Maskinkanonerne blev forsynet med Tromler med Ammunition. Stemningen var noget trykket, man vidste ikke rigtig hvad der skulde ske. De ventede kun paa Meddelelsen om, at Officererne skulde interneres, men der kom ikke nogen Ordre. Det havde vist været et ret haabløst Foretagende at prøve at stikke til Sverrig. Tyskerne begyndte nemlig samtidig at røre paa sig, deres Torpedojagere gik ud og lagde sig i Havneindløbet. Mineskibene "Laaland" og "Lougen" gik om i Minegraven, vel for at tage Miner om Bord eller for at ligge bedre klar til at stikke af. "Niels Juel" laa ikke i Flaadens Leje, men i Isefjord.

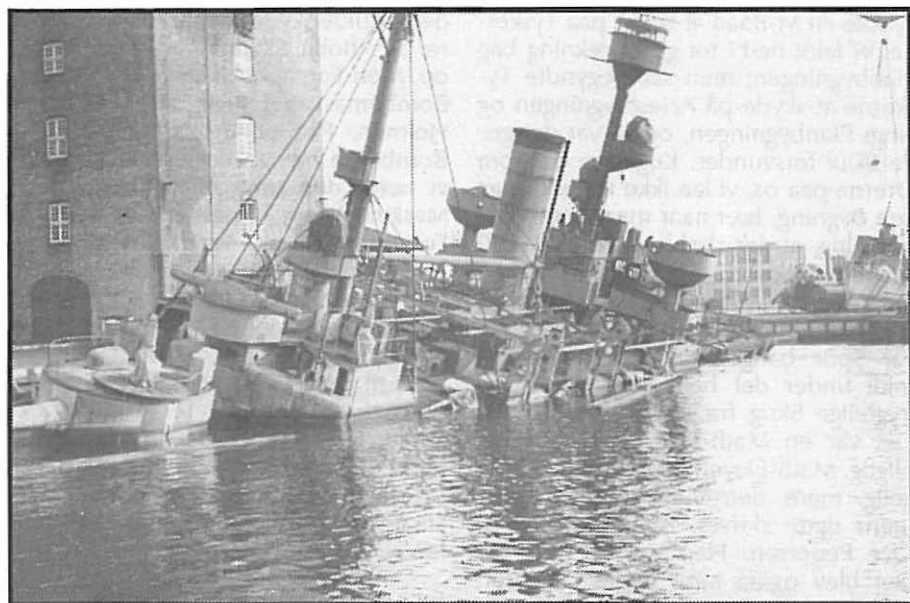
Naa, der skete ikke noget, og vi maatte til Køjs Kl. 21. Mange af os kom noget senere til Køjs, for vi ventede hvert Øjeblik der skulde ske noget. Math-Eleverne havde samme Aften en

Stroppetur, der bestod i at de skulde klæde sig om fire Gange i Løbet af meget kort Tid. Dette vakte stor Harme paa Skolen. Man sagde: Mens Flaaden ligger klar til Kamp, skal vi fare rundt som gale og klæde os om.

Mather og Officerer, eller jeg maa hellere sige hele Mandskabet paa "Fyen" vilde gerne være om Bord paa de Baade, der var klar til at stikke af, men der var ikke Plads.

Kl. ca. 22 var der Ro om Bord, men saa Kl. 22.30 blev vi alle purret og fik Ordre til hurtigst muligt at begive os over i Beskyttelsesrummene, der ligger lige saa langt man kan komme ud paa Holmen, lige ved siden af Burmeister & Wain, hvilket tit har ængstet os noget, hvis Englænderne skulde komme for at

bombe. I Beskyttelsesrummet gjorde vi os det saa behageligt som muligt med det Tæppe vi havde med - bragt fra Skibet, men Pladsen var ikke saa god, saa vi kunde ikke sove ret meget. De fleste fik ingen Søvn. Vi vidste nok at nu gik det rigtig løs, vi hørte noget Skyderi, da vi gik over til Rummene. Lidt over Kl. 4 blev vi varskoet om, at Tyskerne var ved at besætte Holmen, og at Flaaden skulde sænkes, saa vi skulde ikke være bange, naar vi hørte nogle Drøn. Saaledes sad vi en Time og hørte Drøn. Kl. godt 5.30 blev der sagt, at nu kunde vi godt komme op, for nu havde Tyskerne besat Holmen, og Skibene var blevet sænket. Vi fulgtes saa ad over til "Fyen", hvor der mødte os et syn, man aldrig vil glemme. "Peder Skram" var ved at synke og krænge over til den ene Side, M-baade var ved

Artilleriskibet "Peder Skram" (1908), sænket ved Mastekranen. Orlogsmuseet.

at synke og "Henrik Gerner" stod i lys Lue. Vi fik Ordre til at gaa ind og aflever Tæpper, d.v.s. det var kun nogle faa fra hver Bakke.

Officerer og Mandskab havde det sidste Døgn været grædefærdige, men om Morgenens saa de bedrøvede, men dog stolte ud.

Nu begyndte det at regne i stride Strømme, vi fik Ordre til at gaa ned til Gymnastiksalen, hvor vi skulde afvæbnes. Idet vi stod til Mønstring foran "Fyen" inden Afmarchen, kom der nogle Biler med Tyskere og let Feltartilleri bag ved. Vi begyndte Afmarchen, men naaede ikke ret langt, saa skete det som de der har været med aldrig vil glemme.

Da vi kom til Planbygningen begyndte en M-Baad at skyde paa Tyskerne. Vi faldt ned i ret god Dækning bag Planbygningen; men saa begyndte Tyskerne at skyde paa Arrestbygningen og langs Planbygningen, og da var det gode Skjul forsvundet. Kuglerne peb om Ørerne paa os, vi laa ikke ret godt bag den Bygning, især naar man tager i Betragtning, at der skulde ligge godt 700 Mand i Dækning. Jeg laa i en Vandpyt med et Par Centimeter Vand. Jeg kan godt sige, at der ikke var en af os, der var Spor bange eller ængstelig. Saa midt under det hele kom der nogle frygtelige Skrig fra to, der var truffet. Det var en Math-Elev og en Værnepligtig. Math-Eleven blev dræbt øjeblikkelig, mens den Værnepligtige lever, mens dette skrives. Math-Eleven hed Ove Pedersen. Han var fra Odense. Der blev ogsaa ramt nogle Officerer, bl.a. Løjtnant Prause, der blev ramt i Halen og en anden Løjtnant, der blev

truffet i Armen. Vi havde ingen Vaaben under alt dette, for der var givet Ordre til at vi ikke maatte gøre Modstand. Alle Geværer om Bord paa "Fyen" blev smidt over Bord, lige inden Tyskerne kom.

Mens vi laa i Dækning blev der nogle Gange raabt træd an. Vi rejste os for at indtage vore Pladser, men saa begyndte Skydningen igen. Tyskerne skød paa Arresten, fordi der var en Arrestforvarer, der skød paa dem. Det viste sig senere, at det var Tyskernes egne Projektiler og Kugler, der havde richocheret. Men Tyskerne troede, det kom oppe fra Fangehullerne, saa de begyndte at skyde ind gennem Tremmerne til Fangerne.

Imidlertid meddelte Tyskerne, at der for hvert Skud der blev affyret mod dem skulde skydes fem danske Marine-re. Saa holdt Skydningen da heldigvis op. Men Faren var ikke over med det. Bombemaskiner strøg lavt hen over Holmen. Paa en Stuka kunde vi se Bomberne hænge under Vingerne, og vi hørte den uhyggelige Sirene, naar Maskinen kom brusende ned over os. Foruden en Stuka var der nogle Junker 88 og en Messerschmidt. Endelig fik vi ordre til at træde an. Vi maatte kønt stikke Armene i Vejret som andre Krigsfanger. Alt dette skete fra godt 5.30 til 6.30. Tyskerne gik paa begge sider af os med Fingeren paa Aftrækkeren. Nu marcherede hele Søværnet ned til Personalkontoret, hvor vi maatte aflevere Gasmasker, Lommeknive, Staalhelme og Lædertøj samt eventuelle Vaaben.

Det skal nu nøjagtigt siges, hvad den Math-Elev hed, som faldt:

Ove Pedersen (Hans Mor Enke)

Hjemsted: Odense

Adresse om Bord paa "Fyen": Bakke 51.
Hvn. 185. 3. Komp.

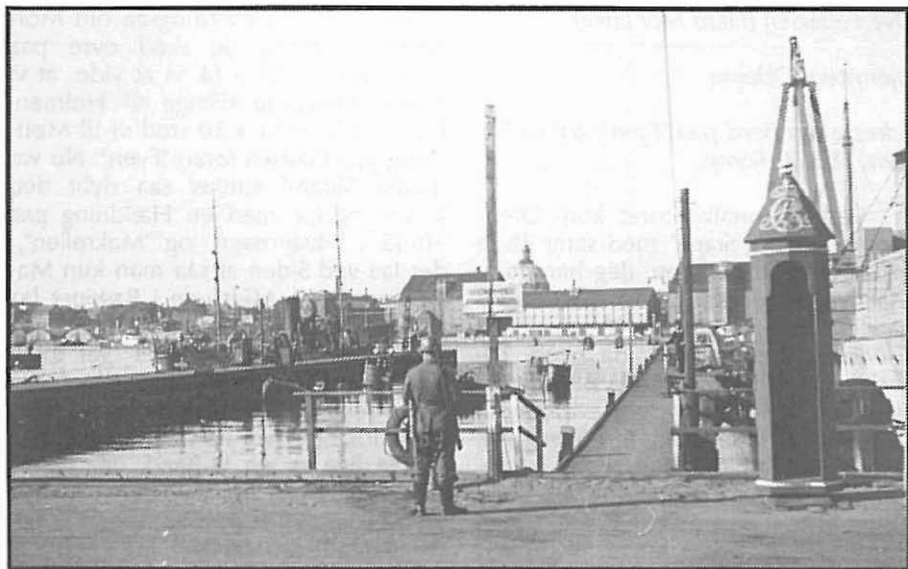
Ved Personalkontoret kom Dren-gen fra "Georg Stage" med samt civile Arbejdere paa Holmen. (Jeg har glemt at skrive, at den Kanon der skød fra M-baaden "Sølven" var en 40 mm, og vi kunde se Projektilerne, da hvert 10-ende er forsynet med en Lyssats (Spor-kugler)). Efter at vi havde afleveret vore Ting, gik vi videre ad Prinsessegade, hvor Folk kastede Tobak, Æbler og andre gode Ting ud ad Vinduerne. Vi fik Ordre til at vi ikke maatte vinke, hvis vi gjorde det, fik vi en Kugle. Nede ved Baadsmandsstræde gik vi forbi Baadsmandsstrædes Kaserne og videre over Voldene ud til Amagerboulevard, ud ad Vermlundsgade, ad Kløvermarksvej til Luftmarinestationen. Paa hele Turen var der ikke ret mange Mennesker paa Gaden, men ved Vinduerne var der til Gengæld mange. Man maa ogsaa tage i Betragtning, at det var Søndag Morgen Kl. 7. Paa hele Turen gik næsten hele Søværnet samlet, jeg vil anslaa der var omkring 4000 Mand, det er maaske lidt for meget.

Ude paa Luftmarinestationen blev vi ført ud paa Fodboldbanen, hvor vi saa blev Resten af Dagen til Kl. 3. Her saa vi de store Vandflyvemaskiner paa meget nært Hold. Det værste var, at vi ikke fik Spor at spise, og at vi næsten ikke kunde lægge os ned paa den gennemvaade Jord. Inden længe var vi dog ligeglade med det, vi var saa trætte. Hele Tiden, mens vi var der, hørte vi Knald fra Eksplosionerne paa de bræn-

dende Skibe. Vi hørte ogsaa om Mor-genen, hvordan de skødovre paa Amalienborg. Kl. 3 fik vi at vide, at vi skulde marchere tilbage til Holmen. Fra godt 3.30 til 4.30 stod vi til Møn-string paa Pladsen foran "Fyen". Nu var "Peder Skram" sunket saa dybt den kunde og laa med en Hældning paa 30-35°. "Hvalrossen" og "Makrellen", der laa ved Siden af saa man kun Mastetoppene af. Midt ude i Bassinet laa "Sølven" M.3. Den var næsten helt forsvundet. "Henrik Gerner" var totalt Vrag. "Nordkaperen" og "Sælen" var helt ødelagte, de laa ved Orlogsværftet. Flydedok No 1 var helt sænket, og man kunde lige se en U-Baad, der stod i den. "Najaden" og "Nymfen" var des-værre ikke blevet ødelagt Spor. De fle-ste U-Baade var sænket; men nogle af de Skibe, der laa ude for Holmen, havde Tyskerne taget. Kun et Par af dem, der laa paa Holmen, var ubeskadiget, men det var kun de mindste. "Lougen" og "Laaland" laa i Minegraven og brændte, da vi kom tilbage. Ogsaa "Lindormen", "Sixtus", "Quintus" og enkelte andre blev ødelagt.

Kl. 5 fik vi at vide, at vi skulde skaf-fe (spise), og der vilde blive lavet saa god Mad, som man kunde; men der manglede meget, og det var det, Ty-skerne i Mellemtiden havde stjaalet, for de havde undersøgt Holmen, mens vi var paa Luftmarinestationen. Hos Kvar-termestrene havde de stjaalet Læder-mapper, Værdigenstande, ødelagt et Dannebrogssflag og nogle Radioer, drukket det meste af Officerernes Øl og Snaps.

Naa, vi fik da noget at spise, men da havde vi ogsaa undværet Mad og Drikke i 25 Timer.

Tysk vagtpost, fotograferet på Holmen efter den 29. august 1943. Illegalt foto, Orlogsmuseet.

Nu har Tyskerne overtaget Bevogtningen over alt - vi er kun Krigsfanger, der haaber at komme hjem en Gang i nærmeste Fremtid, for at være under Tyskernes Beskyttelse er jo ikke morsomt. Vi laver ikke et Slag fra om Morgenen Kl. 7 til om Aftenen Kl. 21, saa Fritid har vi meget af. I Breve skal man ikke skrive for meget, for der bliver taget Stikprøver. I de første Dage d. 29., 30. Og 31. kunde vi ikke sende Breve, men vi smuglede nogle ud med Privatpersoner.

Det lykkedes nogle Baade at komme over til Sverrig, Navne paa dem kender jeg ikke. Det er vist "Havkatten", et par M.S Baade og flere P-Kuttere. Dagen efter den 29. August gik der frygtelige Rygter om "Niels Juels" Undergang, og hvor mange Mand der blev dræbt. Den skulle være blevet

ramt af en Bombe fra en Stuka. Saa blev der aabnet for Bundventilerne, og Mandskabet gik i Baadene. Kun een Mand blev dræbt - det er hvad vi tror. "Niels Juel" var paa vej til Sverrig.

Vi er ikke andet end internerede Militærpersoner. Aviser faar vi af og til af Privatpersoner. Dagen er lang, men det er da heldigvis godt Vejr, næsten for godt.

Den 2. fik vi Meddelelse om, at den Værnepligtige der var skudt gennem Ryggen er død, igen en Heltedåd fra Tyskernes Side.

Nu er der snart ikke mere at skrive, men der kan ske meget nyt hver Dag. Nu kommer der igen en Bager, hos hvem vi kan købe Brød og Is. - - -

De sidste Augustdage 1943.

John Arentoft

Vi laa med kadetdelingen ("Ingolf", "Hvidbjørnen", "Hvalrossen" og "Makrelen" samt dampbåd "A" og kutterne "Thyra" og "Svanen") i farvandet nord for Avernakø, da forholdene i Danmark stadig blev mere og mere alvorlige. Strejker hørte til dagsordenen.

I dagene forinden havde vi haft kanonskydninger og var netop færdige med kaliberskydningerne (87 ØA) og skulde være afgået til farvandet omkring Taasinge (Lunkebugten) men urolighederne i landet, især i Svendborg, var blevet så store, at vi forblev en uge længere end beregnet i skydeterænet. Først d. 20 (fredag) om eftermiddagen stod hele Delingen E-over - men ikke for at gå til Svendborg. Nej, vi gik gennem Svendborg Sund og ned til vor gamle ankerplads ved Valdemar Slot. Urolighederne havde taget en så alvorlig form i byen, at der endog var blevet skudt på danske soldater, og som følge deraf turde man ikke slippe delingens næsten 300 mand løs. Landloven fredag blev indraget, og al orlov inddraget. (Jeg havde fået tilstået orlov fra fredag aften til søndag morgen for at rejse til Ollerup), men henad 7 om aftenen blev der alligevel givet spadseretilladelse til kl. 2200 - men kun på Taasinge. Det var strafbart at ta til Svendborg. Lørdag og Søndag gik på samme måde med Landlov på Tåsinge - men alle var udtrykkeligt påmindet om ombordkaldelsessignalerne (Polly, kanonskud osv). Den følgende uge fik forsåvidt ganske roligt bortset fra at der var generalstrejke i Svendborg og livet i byen

var ganske uddødt. For at ophøre med strejken forlangte man følgende krav opfyldt: 1) Danske soldater på gaden, 2) Ingen tyske soldater på gaden efter kl. 1900, 3) De tyske poster på skibsværftet inddraget, 4) En for det danske politi værdig optræden.

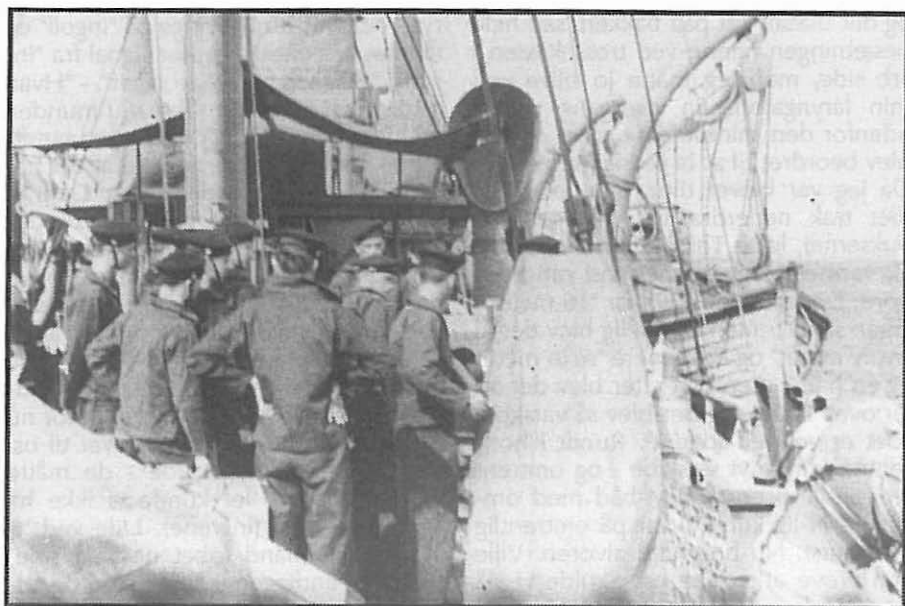
Men alle urolighederne forhindrede os ikke i onsdag aften (d. 25) at afholde et mægtigt "Blaat Øje", hvor vi sang og morede os, og hvor vi aspiranter blev dus med samtlige kadetter. (Brug måtten). Torsdag nat dvs natten til fredag flyttede klasse A deres grej over på torpedobådene for at være klar til afgang kl. 0400. Samtidig afgik vor 1'AO og to af vore dygtigste 20 mm skytter for at deltage i et militært idrætsstævne i København. Hele fredagen gik på den sædvanlige rolige måde, og om aftenen var der atter spadseretilladelse på Tåsinge. Jeg havde overtaget Fillers Vagt, og kl. 2400 blev jeg purret ud for at være på post som styrmand til kl. 0200. Ved den tid blev jeg afløst og gik ned i vagts rummet, hvor jeg lagde mig på dørken for at "slange" - fuldt påklædt naturligvis. Kl. 0310 blev jeg purret - "Hurtigt, Arentoft - MS 9 kommer på Bb side om 5 minutter". Jeg fik drejet tårnene ud af hovedet og gjorde klar med fendere osv. Vejret var ret uroligt og den lille minestryger hoppede og dansede, men nærmede sig langsomt med projektøren tændt. Trossen blev kastet over og inden længe lå den vel fortøjet på siden. Chefen hoppede over og bad om at tale med vores chef personligt

med det samme. Et kvarter efter var konferencen forbi, "MS 9" kastede los og forsvandt i natten. Ombord i "Hvidbjørnen" blev 1' Mester purret, og der kom ordre til damp - et kvarters varsel. Der blev af vagten gjort nærmest klartskib, dvs overtrækkene af "K 1" og "2" og "20 mm-erne", redningsveste og Carleyflåderne flyttet, så skudfeltet var frit for "K 1". Endelig kl. 0430 kunde jeg tørne ind og sove 1½ time. Kl. 0600 lød "Reveillen" som sædvanlig, og i det hele taget gik dagen som alle andre lørdage. Rengøring hele formiddagen - men hvad med eftermiddagen? "Hvidbjørnen" var efterhånden helt læns for drikkevand. Ganske vist var dampbåden kommet fra Svendborg med 3 tons (samt for 1500 kr. tobak og cigaretter) - men alligevel kom der dampordre til kl. 1400 - vi skulde til Svendborg. Blev der landlov i Svendborg? - Men nej - det var lige akkurat, at to mand fik lov at gå op i byen for at hente post. At det ikke var situationen i Svendborg, der var skyld i de skærpede forhold, blev vi hurtigt klar over, idet Strejken var ophørt her fredag og arbejdet genoptaget lørdag morgen. Kl. 1830 kom chefen for det sømilitære distrikt i Svendborg, orlogskaptajn Dinesen kørende i bil og efter at ha talt få minutter med kommandøren, kom der ordre til at gå af havn - ud i Lunkebugten igen! Der blev altså hverken landlov eller spadse-retilladelse tværtimod, der blev gået almindelig søvagt, eller rettere skærpet søvagt, idet vagtchefen opholdt sig på dækket, og der kom ikke overtræk på "20 mm", selv om det blev øsende regnvejr om natten. Jeg havde haft vagt hele eftermiddagen og nød derfor tanken om en "bondehale" - men mon jeg havde sovet så roligt og fast, hvis jeg havde vidst hvad morgendagen skulde bringe?

Næste morgen lød hornblæserens tone som sædvanlig. Er det allerede time? Jeg vendte mig ovenikøbet en omgang og tænkte, at 1 minut kunde jeg vel nok tillade mig at snue. I det samme blev der blæst "Klart skib", og så kan det nok være jeg røg ud af køjen og i klunset, op og hente min laryngafon og op til "K 1".

De begivenheder der gik forud er følgende: Kl. lidt i 6 varskoede udkiggen en lille robåd, der for fuldt tryk roede mod "Ingolf". Et øjeblik efter stod orlogskaptajn Westrup (Næstkom. på "Ingolf") på agterdækket og prajede "Hvidbjørnen", "Hvidbjørnen" - "klart skib". Samtidig var "P 35" kommet fra Svendborg med besked om, at forbindelsen med København var afbrudt. -

Kl. 0610 begyndte vi at hive hjem på ankret, således at vi nu kun havde 20 m kæde i vandet, dvs vi kunne lette med få minutters varsel. Dampbåden var i nattens løb lagt ind ved Valdemar Slotsbro. I en fart blev det fortrolige grej fra denne og kutterne roet over i "Ingolf" og "Hvidbjørnen". Nu var alt altså helt klart - chefen havde været ovre i "Ingolf" og forhandle med kommandøren - og lidt over 7 lettede vi, "Ingolf" forrest og "Hvidbjørnen" lige agten for. Jeg kom ikke ned at skaffe før over 7½ idet jeg fik en halv times vagt på Al-broen som hjælp ved RK 1 (Skytte Bojesen). Ved Morgenmaden fik alle havregrød og tykt smør og masser af marmelade. Jeg slugte maden og lidt efter var jeg igen ved "K 1" og kort efter kunde vi sende melding op til Ildlederen: "K 1 undersøgt og i orden, spejlet ude, klar til skydning med 87 mm KA (ammunition på dækket)".

Ombord i "Hvidbjørnen" 1943. Orlogsmuseet.

Idet vore skibe passerede hinanden prajede kommandøren over til vor chef "Jeg prøver at gå gennem Smålandsfarvandet, da det sikkert vil være lettest at slippe igennem der". Da vi havde sejlet et kort stykke tid, blev der pebet "Alle mand op til baksmonstring". Vi trådte an som sædvanlig, men fik ordre til at trække op på overbygningen, så vilde chefen tale til os fra broen. Da vi alle var samlet og havde blottet hovederne, kom chefen frem på broen - mere rolig end det næsten er menneskeligt muligt, og få øjeblikke efter satte den kendte stemme os ind i situationens alvor. "Mine herrer! Jeg vil i få ord klarlægge situationen for dem. Tyskerne har i nat foretaget militært kup overalt i landet. Den tyske øverstbefalende, von Hannichen har dannet militær regering. Den øverstbefalende

for jydsk division, General Knutsen har beordret, at alle skal nedlægge våbene på Fyn. Der er endnu ikke udstedt nogen forholdsordre for søværnets skibe. Delingschefen agter nu at gå over under Sjælland, og bliver det nødvendigt, må vi optage kampen". (et rungende "Javel" fra alle mand). Chefen fortsatte: "Der vil naturligvis være størst fare for luftangreb, men nu vil vi gå til vore poster og tage hvad der kommer" (atter et klingende "Javel"). Derpå trak chefen sig tilbage og vi gik ud til vore klartskipsposter - forbitrede ved tanken om det der var sket. Ude ved "K 1" var Haar skytte og Stig sidesigter, jeg laryngafonmand, 51 og Thiede ladere. De 6 brisantgranater der altid findes som forhåndsammunition paa dækket var allerede taget frem, og yderligere 12 stk. blev hejst op. Da vi gik 10 knob

og det blæste lidt paa bakken, sad hele besætningen henne ved trossekassen i Stb side, men jeg måtte jo blive ved min laryngafon. En overgang var vi udenfor den minestrøgne rute, og alle blev beordret til at ta redningsveste på. Da jeg var blevet tilpas gennemblæst (det trak nederdrægtigt op igennem bukserne), løste Thiede mig af - og jeg fik varmen, idet jeg hev lod om Styr-bord. De første lodskud var "16 meter - ingen skud" - men pludselig blev det til "sy...v meter" og lidt senere "sexe meter og en halv", men kort efter blev det atter over 12 m. Og der blev så varskoet "Det er vel ved loddet". Rundt i horisonten kunde vi se skibe - og omtrent ret for så vi en tysk M-båd med omtrentlig N-lig kurs (Vi var på omtrentlig E-lig kurs). Nu begyndte alvoren. Ville den prøve at stoppe os? Skulde vi slå igen? Så kom Krügers stemme i laryngafonen: "Klar ved kanonerne - nu er det alvor!" Vi gentog og greb med begge hænder i opsats- og sideforskydningstromle. Kanonen havde fået ca. 15° elevation - så kunde vi melde, at vi var klar! Nu røg der et signal til tops på minestrygeren: "Stand øjeblikkelig deres maskine". Derefter fulgte signalet: "Fortsæt til Korsør". Hertil svarede "Ingolf": "Ida - Juno - Vega: "Afgår mod -". Og så kom det fatale signal: "Jeg sender fartøj" fra tyskerne.

Vi så jo også ganske rigtigt en stor motorbåd gå over mod "Ingolf". Nå - det er nok den tyske chef, der vil forhandle med kommandøren. Men da vi fik båden at se agter fra, idet den løb på siden af "Ingolf", fik vi et andet syn på sagen. 8-10 mand bevæbnede med revolvere og karabiner entrede op af den udhængte lodslejder. Samtidig så vi nogle kasser med lod bundet ved

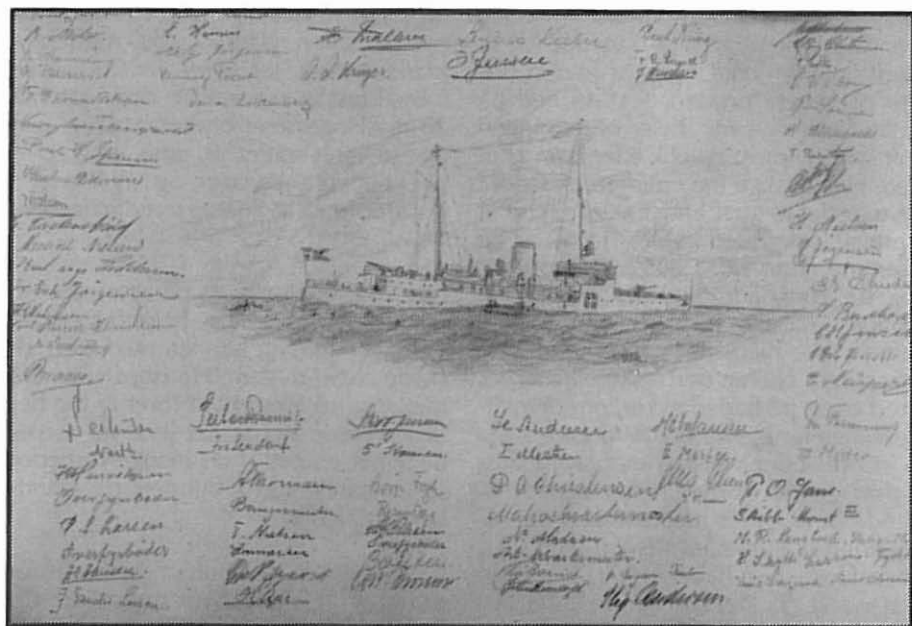
ryge ud over Bb Brovinge på "Ingolf" og få minutter efter kom der signal fra "Ingolf": "Ødelæg fortrolige sager". - "Hvad er det der? - næsten råbte vi i munden på hinanden. Det må ikke være sandt! Og så kom det forfærdeligste af det hele - delingschefstanderen og Dannebrog gik ned - og det var en tysker der gjorde det. Aa - hvor gjorde det ondt - hvorfor fik de lov dertil? Men værre var det, da det tyske krigsflag gik op i stedet. "Ingolf" med tysk flag under gaflen - det glemmer jeg aldrig. Nu anede vi, hvad skæbne der var tiltænkt "Hvidbjørnen" - vort gode herlige skib, for nu gik motorbåden fra "Ingolf" over til os. Der var ingen lejder ude - de måtte kravle op (hvor let kunde vi ikke ha trådt dem over fingrene). Ude ved "K 1" var alle mand løbet ned på side-dækket - undtagen jeg, der stod og talte med Kærgård i laryngafonen. Men tilsidst vilde heller ikke jeg blive stående, jeg løb ned til "K 2". Her var hele kanonbesætningen samlet. Et øjeblik efter kom en prøjser løbende med karabin og det tyske flag i hånden. Dannebrog skulde hales ned. Han gik og søgte efter flagfaldet og skulde til at opgå det for at hale vort skønne flag ned. I det samme hørte vi chefens kendte stemme fra broen "Klart overalt", og så blottede vi hovederne. Nej - tænkte jeg - en tysker skal ikke have lov at hale Dannebrog ned, og så løb jeg hen, og jeg tror, jeg skubbede ham ret ublidt bort og ganske, ganske langsomt lod jeg flaget gå ned. Hvad jeg egentlig tænkte ved jeg ikke - men det gjorde ondt. Da det var helt nede slog den tanke mig pludselig: Hvis du nu halede faldet igennem - så kunne de ikke sætte det tyske flag. Som tænkt så gjort. Jeg slog flaget fra for oven og gav et ordentlig ryk i faldet, så det røg op. Men

så kan det nok være, jeg fik en skideballe af Brink: "Hvad fanden i hele hule helvede Arentof. - hvorfor fanden står De og demonstrerer dårlig sømandsskab?" Jeg blev så forbavset, at jeg helt glemte, hvad jeg skulde, og det eneste jeg bemærkede var, at en mand med en bådshage fik fat i faldet igen.

Hvad jeg så gjorde bagefter foregik sådan pø om pø - jeg gik hen til den ene og så til den anden. Vi sagde intet - så blot på hinanden. Da der sådan var kommet lidt ro over det hele, gik jeg ned på banjerne og tog mit ur på og stak Papas, Mors og Toves billede i billedmappen, og lagde det i stortrøjelommen og så op på dækket. Her var Helge helt fra den. Han stod henne

ved køleskabet i Bb-side og delte øl ud til højre og venstre. Jeg fik en pilsner - men den smagte mig absolut ikke. Så gik jeg ned på agterdækket og lagde mig sammen med alle de andre. Så pludselig stod Krüger oppe på båddækket og spurgte, om ikke der var en der kunde gå op og løse 403 af ved roret. "Det kan jeg godt", svarede jeg, og jeg løb op og meldte mig til chefen.

"Efter 'Ingolf' lød overleveringen. Men hvad var det? 'Ingolf' fik jo slagside til Bb, og de blev ved med at lukke damp ud. Hvad var der på færde? Ikke ret lang tid efter kaldte chefen, der stod lige så rolig ude på Stb-brovinge, på næstkommanderende og lige så roligt hørte jeg chefens stemme "Tænd så

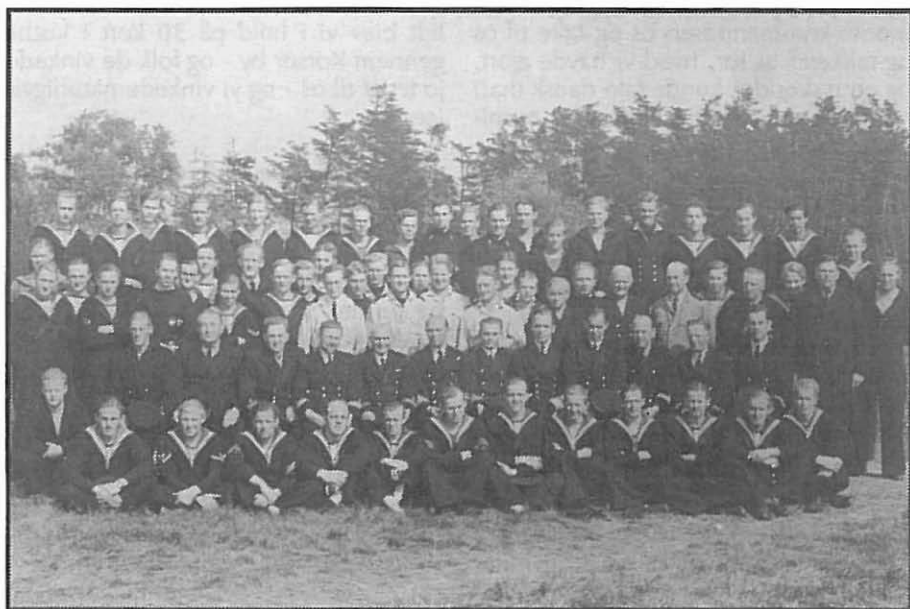
Inspektionsskibet "Hvidbjørnen" i Store Bælt aug. 1943. Tegningen er omgivet af besætningsmedlemernes signaturer. Blyantstegning, udført af besætningsmedlem. Orlogsmuseet.

bomben", næstkommanderende". "Javel" lød det faste svar, og lige så rolig som til daglig gik chefen hen og så frem over kanten på broen. Nu lå "Ingolf" helt stoppet, og vi var ikke mere end 200 m fra den og gik stadig halv kraft. Jeg holdt lige på agterenden - men hvad nu hvis vi løb op i "Ingolf"? Jeg råbte så ud til chefen: "Chef, hvad skal jeg gøre med roret?" "Bagbord - helt over", og så gik chefen ind og slog fuld kraft bak. I det samme kom løjtnant Elving og jeg spurgte i forbifarten "Hvor lang er tidsfristen for bomben?" "Ca. 2-3 minutter lød svaret, og så blev jeg nervøs. Chefen var ved at tage redningsvest på. Løjtnant Elving gik atter ned, og chefen gik over på Bb-brovinge og sagde noget til tyskeren, og i det samme stak chefen hovedet ind og sagde: "Ned af vejen, Arentoft!" - og jeg var fejt nok til at løbe i stedet for at vente på min chef - jeg var jo den sidste på broen foruden. Jeg løb ned på agterdækket, hvor hele besætningen var samlet, og et øjeblik efter kom chefen. Han gik lige ind i midten og sagde: "Nu er der jo intet andet at gøre end at springe udenbord, vel?" "Javel" - En stemme råbte så: "Chefen længe leve" og tre rungende Hurraer fulgte. Nu spurgte næstkommanderende chefen om vi ikke måtte bruge fartøjerne, og så spurgte chefen den tyske officer, der stod oppe på bådedækket, om de måtte svinge fartøjerne ud. "Warum?" - "Ja - in drei oder vier minuten wird dass Schiff - - - så gjorde chefen et par malende bevægelser med armene der ikke kunde misforståes: "Nein, nein ganz zwecklos - wir haben viele Zerstörer" var svaret. "Ja, det kan vi ikke ta hensyn til - skal vi så springe", lød chefens svar. De første begyndte at springe, og de to tyske vagtposter på bådedækket tog la-

degreb, men i det samme røg bomben, og så kan det nok være de fik fart på hen til hvalbåden. Inden vi sprang var flagspillet agter blevet rejst og Dannebrog sat - det dejlige store flag. Det lykkedes bådsmanden, reservelægen og radiokvartermesteren at sætte Bb forreste redningsbåd i vandet - styrbords røg nærmest af sig selv ved eksplosionen. Så kom redningsbådene rundt og samlede os op. Men da vi alle havde forladt skibet svømmede Kieler tilbage, kravlede op agter, op på bådedækket og bjergede det tyske flag. Det var godt gjort Kieler! Lige bagefter kom Brinck og WW og det lykkedes de tre at sætte motorbåden i vandet på trods af, at der blev skudt med maskinskyts på dem. Jeg kom op i næstkommanderendes redningsbåd, og da alle var samlet op, og vi havde fået tegn til at ro hen til en nyankommen jager, sagde næstkommanderende: "Jeg anser det for ganske formålsløst at prøve at ro bort - de har 28 maskingeværer ombord". Og så var der jo intet andet at gøre end at ro over til den tyske jager, og her kravlede vi ombord, drivvåde og tænderklaprende.

Vi samledes nede på agterdækket, og inden længe var hele "Hvidbjørnens" besætning samlet med vor elskede chef i midten. Her stod vi kun få minutter, så blev vi vist forefter (og her observerede jeg, at der ikke var torpedoer i et eneste af de mange torpedoer) og helt ned i bunden på mandsskabsbanjerne.

En tysk officer udbad sig nu en fører og en "Heize" til vor motorbåd. De fik så ordre til at sejle over til "Hvidbjørnen", og her samlede Ingeman-Nielsen en del af det tøj, der var lagt på

"Hvidbjørnens" sidste besætning, fotograferet i Taarnborglejren aug/sept 1943. Orlogsmuseet.

agterdækket, sammen og han så hullet nede fra vagtrummet op til bestiklukafet. Da de atter var kommet ombord i motorbåden igen lagde "Hvidbjørnen" sig over på Bb-side og forsvandt i bølgerne. Men ak og ve - det tyske flag var atter sat.

Her på mandskabsbanjerne klædte vi os helt af og prøvede på alle mulige måder at få tøjet tørret. Noget kom i maskinen, og mit kom på dækket. Herved fik jeg lejlighed til at komme et par gange på dækket og orientere mig. Den ene gang så jeg, hvordan de baksede med vore fartøjer, og en anden gang var "P 29" på siden. Næste gang jeg var oppe, dampede "P 29" af sted - med tysk flag under gafflen. Da vi havde opholdt os 2-3 timer i jageren og fået noget "rismad" af en art, blev vi

pludselig skiftet over på den ministryger, vi først havde mødt. Det var tydeligt at mærke, at det var disse, vi havde narret, for lige så flinke som jagerens folk havde været, lige så sure og knotne var de på ministrygeren. Mit tøj var imidlertid blevet tørt, så jeg frøs ikke så jeg kunne gi chefen mine bukser og Hansen min busseronne. Vi stod alle på Bb sidedæk, og så gik det for fuld fart ind til Korsør. Her blev vi atter mindet om virkeligheden ved at se "In-golf" ligge der med hagekorsflaget under gafflen. Efter en højst egendommelig og dårlig havnemanøvre fortojede den på siden af to invasionspramme, og så hoppede vi i land i vor mere eller mindre mangelfulde beklædning.

Da vi var kommet i land, blev vi stillet op 4 og 4 og mønstret, og her

mødte kommandøren os og talte til os og takkede os for, hvad vi havde gjort, og en tysker der kunde tale dansk (ha!) sagde: "Den som har knive eller muniti-
on, den skal bli skudt!"

Så måtte vi jo aflevere vore lom-
meknive o.lign. Det kan nok være, jeg
rodede lommerne efter i det sæt kedel-
tøj og den kappe, jeg havde taget i "In-
golf".

Så marcherede vi i samlet flok,
skarpt bevogtet af en sur løjtnant med
håndgranat i hånden og 10-12 velbe-
væbnede tyske soldater.

Henne på skolen vi blev ført hen
til, mødte vi enkelte af "Ingolfs" besæt-
ning, de nikkede ud til os fra gymna-
stiksalens vinduer. Da vi havde ventet

lidt blev vi i hold på 30 kørt i lastbil
gennem Korsør by - og folk de vinkede
jo ivrigt til os - og vi vinkede naturligvis
igen.

Herude i Lejren blev vi informeret
af en tysk løjtnant, og i aftenens løb an-
kom "Ingolf" samt folkene fra "Hajen",
"Springeren", "Søløven" og "Søridde-
ren". Da vi havde skaffet, gik vi til køjs,
og dermed var den sørgeligste dag i mit
liv til ende - den sørgeligste - men på
en gang en stolt dag. Vort skib faldt ik-
ke i tyskernes hænder.

Skrevet og fuldført i "Tårnborglejren".

4/IX.43 John Arentoft
Søkadetaspirant.

Ombord på "Niels Juel" den 29. august 1943.

Rudolph Arendt

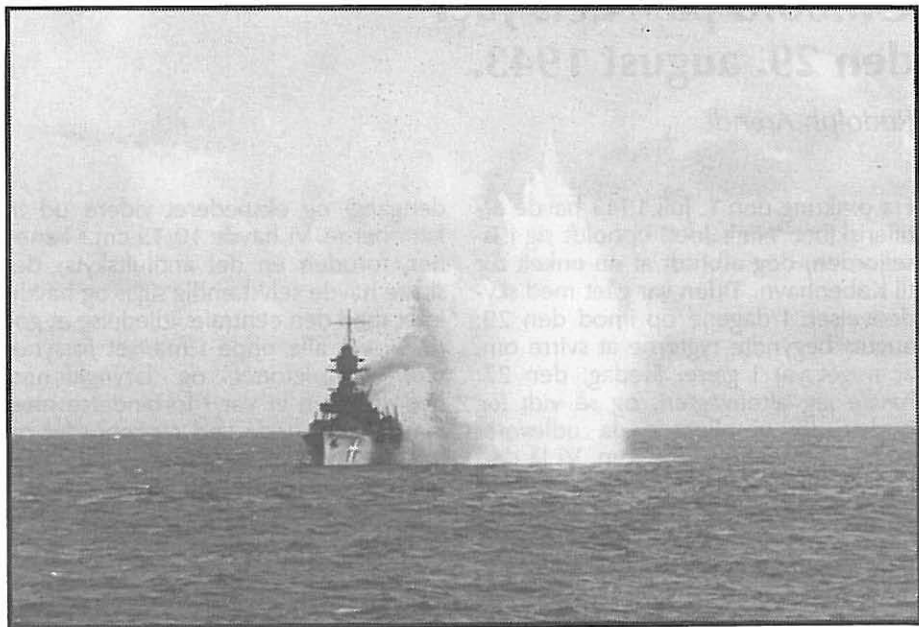
Fra omkring den 1. juli 1943 havde artilleriskibet "Niels Juel" opholdt sig i Issefjorden, dog afbrudt af en enkelt tur til København. Tiden var gået med skydeøvelser. I dagene op imod den 29. august begyndte ryterne at svirre om, at noget var i gære. Fredag, den 27. havde jeg aftenvagten, og så vidt jeg husker, fik vi allerede da udleveret skarp ammunition til vagten. Vi lå da i Holbæk havn, hvor vi også blev hele lørdagen. I løbet af lørdagen intensive-redes ryterne, og spændingen steg, ikke uvelkomment. Det var en kærkommen afbrydelse i den daglige tummerum. Natten til søndag havde jeg hundevagten. Der var stadig ikke sket noget kl. 4 om morgenen, så vi, der havde haft vagt, gik til køjs. Vi havde dog næppe lagt os, før klart-skib signalet lød over skibets højtalere. Det havde en særlig klang den morgen, for vi anede, at nu var der tale om mere end en øvelse. I løbet af kort tid var vi alle på vore pladser, og vi lagde fra kaj og begyndte at dampe op igennem Issefjorden med al den fart, skibet kunne præstere, hvilket ikke siger så meget, vel ca. 12-14 knob.

Jeg havde plads i mærsen, hvor vi var en 7-8 mand foruden ildlederen. Jeg var placeret ved to apparater, der skulle registrere dels målets sejlfretning og dels dets fart, efter ildlederens anvisning. Vore meldinger gik så ned i skibets bund, hvor de blev bearbejdet i et regnebord (computere fandtes jo ikke

dengang) og ekspederet videre ud til kanonerne. Vi havde 10 15 cm.s kanoner, foruden en del antiluftskys; det sidste havde selvstændig sigte og havde intet med den centrale ildledning at gøre. Vi var alle oppe i mærsen forsynet med øretelefoner og laryngafoner, hvorigennem vi var i forbindelse med mandskabet nede ved regnebordet og folkene ved kanonerne. Når så ildlederen var færdig med at sigte, gav han ordre til en artillerimath, der sagde "Salve! Salve!", hvorefter kanonerne gik af. Under øvelserne indtil den 29. august, havde vi aldrig prøvet at give en salve med fuld kaliber. Ved øvelserne nøjedes vi med en kaliber på 79 mm, så vidt jeg husker.

Fra søværnskommandoen var der blevet givet ordre til, at "Niels Juel" skulle søge at komme til Sverige, og nu dampede vi så op igennem fjorden, det bedste vi havde lært.

Først kom en ung søløjtnant af anden grad op og satte sig i ildledersadlen. Han var vældig oplagt og sagde, at i dag fik vi nok brug for noget af det, vi havde lært de foregående måneder. Da vi nærmede os fjordens munding ved Hundested, så vi, at der lå nogle tyske skibe ude i Kattegat, en såkaldt handelskrydser og et par torpedobåde, så vidt jeg husker. Vi rettede ind på dem, og vi skulle have gode chancer, da vi var sværere armeret, og vort artilleri således kunne række længere end

Artilleriskibet "Niels Juel" under bombardement af tyske fly i Isefjorden den 29. august 1943. Orlogsmuseet.

tyskernes. Men så begyndte flyverne at komme. De dykkede ned over os og afgav salver med deres maskingeværer. Det lød nærmest som et vækkeur, og vi kunne se kuglerne sprøjte i vandet omkring skibet. Vi fik ingen kugler ind i mærsen, ikke fordi vi var mere beskyttet, end at de sagtens kunne være trængt ind til os. Men det var åbenbart ikke os, de sigtede på. Så var der en af folkene ved luftværnsskytset, der åbnede ild mod flyverne, skønt der ikke var givet ordre til at åbne ilden. Men der var åbenbart en, som ikke kunne dy sig, vistnok en artillerimath. Hvor jeg stod, kunne jeg ikke se, om flyverne blev ramt. Men jeg husker, at ildlederen og en af de andre råbte, at en af flyverne blev ramt. Så begyndte de at

kaste bomber. De første ramte i vandet et stykke fra skibet, så voldsomt, at regnebordet blev sat ud af funktion, og dermed bemanningen i mærsen. Ildledelsen skulle så overgå til et ildledertårn nede på dækket. Vi var således sat ud af spillet, hvilket ikke var særlig rart, sådan at stå ledig i en sådan situation. I løbet af kort tid lykkedes det dog at få "regnecentralen" rigget til igen, så ildledelsen atter kunne gå tilbage til mærsen.

Imidlertid havde vi fået en ny ildleder, nemlig en orlogskaptajn. I mod-sætning til løjtnanten virkede han noget nervøs. Det viste sig bl.a. i, at han gav mig en forkert ordre m.h.t. målets sejlretning. Jeg kunne tydeligt se målet

derude i Kattegat, og at vinklen var en anden, end jeg havde fået opgivet. Jeg tog mig derfor den frihed at gøre ham opmærksom på fejlen. Det ville jeg aldrig have gjort, hvis det havde været en øvelse. Men nu var det alvor, og derfor fandt jeg det ærgerligt, hvis vi skulle ramme forkert, bar på grund af en dum fejl. Orlogskaptajnen var åbenbart af samme mening, for han tog pænt imod korrektionen og gav mig ret.

Nu ventede vi kun spændt på, at der skulle blive givet ordre til salve. Vi havde jo aldrig prøvet at give en bredside med fuld kaliber, og man havde

fortalt os, at skibet risikerede at vælte ved en sådan manøvre. Det var altfor svært armeret i forhold til sin størrelse. Det kom vi imidlertid aldrig til at opleve. Den ordre blev aldrig givet. For nu kom flyverne igen og kastede bomber, denne gang ganske tæt ved skibet. Det gav en så voldsom rystelse, og skibet gav ligefrem et hop, så vi troede først, at vi var ramt og på vej til at synke. Det viste sig nu ikke at være tilfældet. Men det var nu helt klart, at det fintmærkende sigtesystem var ødelagt, så vi havde ikke mere at være i mærsen efter. Som ved en fælles indskydelse (jeg tror ikke engang, der blev givet ordre)

Besætningsmedlemmer ombord i "Niels Juel" inden ødelæggelsen den 29. august 1943. Orlogsmuseet.

forlod vi alle skyndsomst mærset og klatrede ned på dækket. Da vi kom ned, så vi, at dækket var tomt. Intet mandskab ved kanonerne eller andre steder. Alle var kommanderet ned om læ, så vi gik også neden under. Flyverne blev ved med at flyve rundt, så ingen kunne vide, hvad de kunne finde på. De foretog sig imidlertid ikke mere. De må dels have set, at dækket var af-folket, og dels at vi var på vej ind i fjorden igen. Søværnskommandoen havde nemlig givet kontraordre, så vi i stedet for at søge til Sverige skulle gå ind i fjorden.

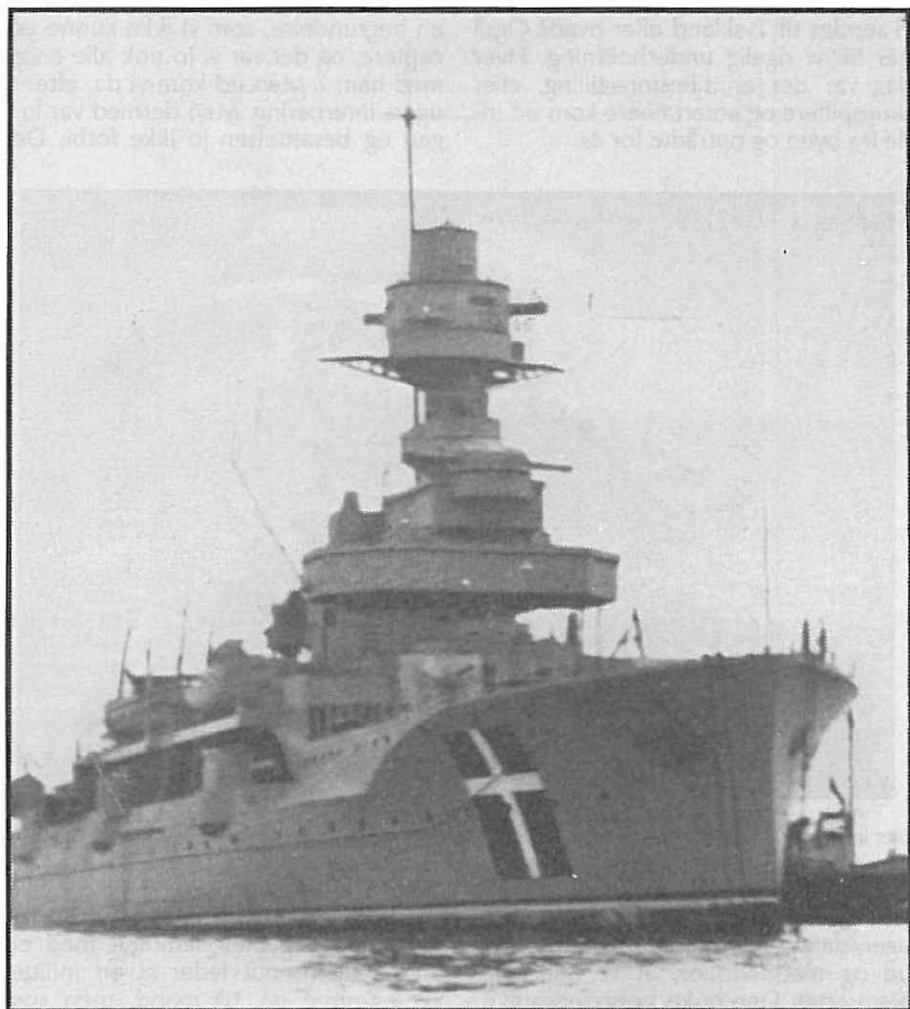
Vi sejlede så ind i Nykøbing fjord. Alle mand var stadig under dæk. Det var meningen, at en "helvedesmaskine" skulle springe agter og gøre skibet ubrugeligt. Den virkede af en eller anden grund ikke. I stedet blev skibet sejlet på grund, og bundventilerne åbnet. Derefter gik vi i gang med at sabotere skibet. "Indmaden" af kanonerne blev taget ud og kastet i vandet. Regnebor-det og andre fine og dyre instrumenter blev smadret, alle geværer og sabler (!) blev kastet overbord. Det var et sandt orgie i vandalisme.

Resten af dagen forløb stiltfærdigt. Vi havde én dræbt og fire sårede, som blev sejlet ind til Nykøbing. Så kom nogle tyske officerer ombord og for-handlede med chefen, og forsvandt igen. Da skibet nu alligevel skulle forla-des, blev der åbnet for lagrene af pro-viant, og vi fik lov at spise alt, havd vi kunne orke, med rigtigt smør på brødet (uden rationering), og "rigtige" øller til. Stemningen var præget af en vis gal-genhumor. Vi vidste jo ikke, hvad de ville gøre med os.

Om aftenen gik vi til køjs på de øverste banjer; de nederste var jo un-der vand. Vi vågnede tidligt næste mor-gen ved, at tyske soldater prikkede i os med deres geværer og sagde: "Hoch! Hoch!". Efter Morgenmad blev vi sam-let på agterdækket, hvor flaget blev strøget. Den eneste gang, jeg har været med til at stryge flaget. Ellers stryger man jo ikke flaget, men haler det ned. Chefen, kommandørkaptajn Westerman, talte til os og var dybt bevæget. Vi blev så sejlet i land og indkvarteret i Grønnehavehus, en sommerpavillon med en stor sal, hvor der var strøet halm, som vi kunne sove i. Vi måtte ik-ke forlade bygningen. Tyskerne lå udenfor med deres maskingeværer i en kreds om huset. Et stort problem var det, at der kun var 3 toiletter, og vi var 330 mand. Der var kø foran dem hele døgnet rundt, også midt om natten, og man kunne ikke være derinde mange sekunder, før der blev dundret på dø-rene af de utålmodigt ventende.

Der var vi så i otte dage. Så blev vi kørt til København med toget. Her blev vi indkvarteret i Spanteloftbygningen på Holmen. Vi lå på loftet på de tynde, smalle køjemadrasser. Alle marinere, orlogsgaster og officerer var nu samlet på Holmen. Det vrimlede nærmest med folk. Vi havde ikke andet at tage os til end at vente. Men der blev budt på forskellig underholdning. Blandt andet kom Stig Lommer ud med Horn-bækrevyen og gav en forestilling.

Der var vi så et par uger. En dag kom direktøren for Røde Kors, Helmer Rosting, ud og så på forholdene, og han kasserede dem som uhygiejniske. Vi blev så transporteret ud i KB-hallen. Der lå vi ca. 1000 mand i etagesenge,

"Niels Juel" på grund i Isefjorden den 29. august 1943. "Fem års kamp for friheden", bind 4, Hassings Forlag 1966.

der var stillet op i den store sal. Om morgenen blev vi vækket ved, at gram-mofonen spillede en schlager: "Nu skal vi op, op, / op på lyksaligheds højeste

top, top top". Ligeftrem lyksagelighed var der nu ikke. Men vi led ingen nød. Det eneste ubehagelige var usikkerheden. Hvad ville de gøre med os? Skulle

vi sendes til Tyskland eller hvad? Også her fik vi rigelig underholdning. Hver dag var der en filmsforestilling, eller skuespillere og entertainere kom ud inde fra byen og optrådte for os.

en begrundelse, som vi ikke kunne acceptere, og det var vi jo nok alle enige med ham i. Men ud kom vi da, efter 6 ugers internering. Men dermed var krigen og besættelsen jo ikke forbi. Der

Efter indkvartering på Holmen blev "Niels Juels" besætning overflyttet til KB-hallen i København. På billedet ses de mange etagesenge, der var opstillet i 6 rækker. Orlogsmuseet.

Vi havde ligget i KB-hallen i en tre uger, da viceadmiral Vedel en dag kom ud og meddelte os, at vi ville blive hjemsendt. Den tyske besættelsesmyndighed gav den begrundelse, at nu da jøderne var arresteret, var forholdene så sikre, at vi uden risiko kunne slippes ud. Viceadmiralen tilføjede, at det var

var opgaver nok for hjemsendte værnepligtige. Jeg blev sammen med en anden hjemsendt leder af en militær ventegruppe på 10 mand, men som der heldigvis ikke blev brug for til andet end vagttjeneste, da befrielsen jo, da den endelig kom, skete uden kamp.

HAVØRNEN.

Foredrag holdt i Frihedsmuseet 1976 af Kommandør A.O. Schulze.

HAVØRNEN var en lille torpedobåd, der var bygget i 1917 og siden ombygget til minestryger. I april 1943 blev jeg som kaptajnløjtnant chef for den og fik hos viceadmiral Vedel den klare forholdsordre, der gik ud på, at hvis tyskerne angreb, da at søge til Sverige eller ødelægge og sænke den på en eller anden måde.

Vi strøg først miner omkring Fåborg og senere ved Nyborg, hvor det sagde Bang et par gange. I august blev vi flyttet til Korsør, hvor man havde samlet nogle minestrygere, og der lå vi den 27. august 1943.

Om aftenen kom der ordre om skærpet beredskab og vi gjorde skibene klar til krig ved at gøre kanonerne klare og sætte dampen op på maskinen. Desuden tog vi bomben til ødelæggelse af skibet og gjorde den klar og lagde den i mit lukaf.

I løbet af natten holdt vi krigsvagt, ved at den ene halvdel af besætningen var klar ved kanonerne og den anden halvdel lå og "slangede", d.v.s. de ligger med tøjlet på deres køje og er klar til at fare op, hvis der ellers sker noget.

Næste morgen var der ikke sket noget, og det var meningen at vi kl. 10 skulle sejle til Næstved med vores magnet og en fiskekutter. Vi drog afsted, og uden for havnen lå en hel del tyskere, men vi nåede Næstved, hvor vi fyldte kul, lige så meget som vi kunne have i kasserne.

Havnen i Næstved var dog for enden af en lang kanal, og hvis der var tyskere på en bro ved indsejlingen ville det være umuligt for os at kunne komme ud i frit farvand, og derfor lagde vi os ved Karrebæksminde uden for broen. Da vejret artede sig så dårligt, at vi ikke kunne ligge der, besluttede jeg at gå lidt videre i retning mod Sverige. Vi nåede Stubbekøbing og ringede herfra og meddelte, hvor vi lå. Vi talte også med politiet på stedet, og de kunne meddele, at der var ingen tyskere i byen, og de lovede at fortælle os, hvis der skete noget i løbet af natten.

Da vi havde ligget der en halv times tid, blev vi ringet op af en orlogskaptajn fra Søværnskommandoen, der spurgte, hvorfor vi var gået til Stubbekøbing, og jeg forklarede, at jeg jo var på vej til København, og så var det rart at være lidt nærmere - og så spurgte han heldigvis ikke mere. Jeg spurgte, om der var noget nyt, men han svarede, at der var slet ikke noget nyt fra København.

Vi fortsatte natten igennem med vores krigsvagt, men der skete ikke en stump hele natten. Holmen blev jo angrebet kl. 4, og der skete meget andet, men vi hørte intet som helst, for vi havde kun en svag radio, der ikke kunne tage København, og politiet fortalte os heller ikke noget.

Næste morgen skulle vi sejle kl. 6, og kl. 5.45 gik næstkommanderende op til en telefon og ringede til Køben-

havn, men hverken på Holmen eller andre steder, hvor han ringede hen, blev der svaret. Til sidst fik han mærkeligt nok en forbindelse til Søværnets Kaserne ude på Holmen, og der var der en venlig kaptajnlejtant af vore egne, som sagde, at vi er besat, og så var den ledning lukket.

Han kom løbende ned, og straks han var kommet ombord, bakkede vi ud af havnen og vendte, og så gik det for fuldt tryk på mod Øst mod Grønsund. Vi ville prøve, om der var en chance, selvom vi var kommet lidt sent i gang. Der var tre løb ud af Grønsund. Det ene kunne ikke bruges, det andet var det hurtige løb, men vi valgte det tredje, Hestehoved Dyb, der gik ned langs med kysten, for her kunne vi måske være lidt camouflerede mod skovene før nogen så os.

Vi nåede ud i Grønsund, da vi så en væmmelig tysker på 1000 tons. Det var en torpedobåd, som havde kanoner og torpedoer og - hvad der var det værste ved det hele - han kunne løbe meget hurtigere end vi kunne. Vi kunne ved yderste evne komme op på 24 knob, men han kunne løbe 36 knob. Så derfor vendte vi rundt og ind igen i Grønsund og han efter os med fuld kraft, men han måtte heldigvis om og ind gennem det store løb, så det var et rigtigt væddeløb.

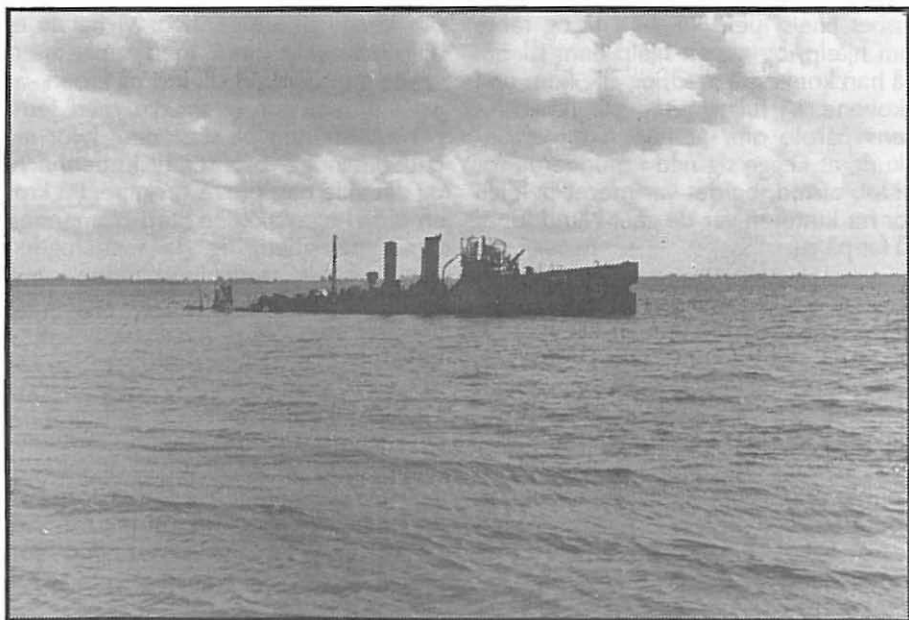
Han halede dog mere og mere ind på os og begyndte at sende "Stop" et par gange. Vi lod først, som om vi ikke så det, men til sidst sendte vi et signal, der betød: "Vi kan ikke aflæse Deres lanterne" Så gik tiden lidt, og vi var efterhånden nået på den anden side af Bogø. Vi gik videre mod Storstrøms-

broen, men drejede så ind gennem nogle mærker, og nu skød han. Vi vendte rundt og gik bagbord over ud over det læge vand, og da vi kom ud i det dybe, hvor vi ville afskyde vores torpedo mod ham, så sker det, at han vender og løber væk fra os.

Uheldigvis kunne vores torpedo ikke løbe mere end 30 knob, men vi benyttede os da af situationen til at vende igen og gik tilbage. Nu havde vi fået den lille ø Farø mellem os og ham. Så gik det i fuld fart Øst på for os og han i fuld fart Vest på. Så vendte han, men vi var i mellemtiden kommet bag den næste ø, så nu fortsatte vi videre op gennem Ulvsund, og vi lå der og lyttede på vores radio og hørte en dansk radiosender ganske svagt (muligvis var det HVIDBJØRNEN) i Store Bælt.

Vi stoppede nogle galeaser og andre og spurgte, hvad de havde set af tyskere, men det fik vi ikke meget ud af. Vi håbede dog at kunne trække tiden ud til det blev mørkt. Derfor ankrede vi, og mens vi ventede, gav vi besætningen et ordentligt måltid mad.

Kl. 13.40 så vi en kutter komme sejlen fra Masnedsund, men selvom det var en af vore egne kuttere havde den Naziflag på. Den var smækfuld af maskingeværer og geværer og langs lønningen lå folkene. Den nærmede sig og ville gå tæt på os. Vi satte kanonerne på ham uden dog at skyde, og holdt ham derfor væk fra os. Vi flyttede os lidt, og så råbte han til os "Übergeben Sie sich oder nicht?", og vi svarede "Nein", og så tror jeg nok, at vi tilføjede "Gå ad Helvede til", men det var jo lidt uden for programmet.

"Havørnen" sat på grund den 29. august 1943. Orlogsmuseet.

Jeg var klar over, at nu var der ikke meget at gøre, så nu gjaldt det om at få skibet ødelagt og at se at få besætningen i land. Vi havde udset os et lille godt sted. Det sydligste punkt af Sjælland, hvor den kunne stå meget godt på et lille stenrev, Stammenakke, så vi satte farten op og gik der hen imod. På vejen kastede vi alle mulige ting, fortrolige sager, ammunition, navigationsgrej overbord. En mærkelig fornemmelse var det at stå med sin gode sekstant og smide den ud over siden, men det gjorde vi, for at der skulle være så lidt som muligt til dem. Til sidst røg også 20 mm kanonen ud. Så havde tyskerne nærmet sig, og vi skyder vores torpedo af, for den skulle de i hvert tilfælde heller ikke have. Den ramte en sandbanke

og detonerede med et vældig mægtigt, flot sprøjt i sandet. Det så flot ud.

Så begyndte tyskerne at skyde. Nu havde han tabt tålmodigheden, men ramte ikke. Vi fik sat båden op på reet, og da den forude kun stak lidt over en meter og agter 2,5 meter, satte vi den op med stævnen, så vi kunne vade i land. Når vi satte bomben i gang sank agterenden ned, og så var skibet ødelagt.

De fleste af besætningen hoppede ud forude, hvor de kunne vade i land, men en enkelt hoppede agterude, og han var nu særlig "snedig", for det var den eneste mand af de 25, der ikke kunne svømme, og så hed han oven i

købet Niels Juel. Nå, han lå og råbte om hjælp, og nogen hjalp ham i land, så han kom også med, og alle kom op i skovene. Vi fulgte ærlig talt ikke hærens parole om, at når vi bliver beskudt, at lægge sig ned i mudderet, for vi løb afsted, og det var meget heldigt, for fra kutteren var de gået i land for at få fat på os.

Vi slap alle væk, og vi havde sagt, at de skulle holde sammen i små grupper, men der var nu ikke nogle tyskere, så vi kunne såmænd godt have holdt besætningen samlet. Så gik vores sidste tur nordpå med forrevet tøj og våde, som vi var. Det blev regnvej, og vi kom omsider op til Fakse Ladeplads godt trætte.

Vi satte os ind på kirkegården og tænkte over sagen, og så travede vi videre, indtil vi mødte to meget velklædte herrer. Det var 1. og 2. maskinmester fra HAVØRNEN, og så siger de: "Hvor ser I dog ud i tøjet". De andre havde taget en Taxa og var kørt til Hærens Rekreatiohjem. Vi følte os jo lidt dumme, men vi kom med derhen, og så fik vi det pragtfuldt.

Vi så på Sveriges mulighederne fra Fakse Ladeplads, men de var der ikke rigtigt, så vi begav os videre på vandring mod København og kom langt

om længe til Karise, hvor vi havde et ejendommeligt møde med et par mærkelige danskere. Vi gik ind på kroen, og jeg var ovre for at snakke med jernbaneassistenten på stationen, hvor jeg bad om nogle billetter til København, og det ville han prøve at skaffe. På kroen sad vi og snakkede med kromanden og sognefogden, og da sognefogden lidt efter gik, sagde kromanden, at vi skulle nu passe lidt på ham sognefogden, for han var så gode venner med tyskerne.

Da jeg så var ovre på stationen for at hente billetterne, sagde jernbanemanden, at han så, at vi sad og snakkede med kromanden og sognefogden, men vi skulle nu passe lidt på, for ham kromanden var nu ikke nogen god dreng, så det var et dejligt selskab, vi var kommet i.

Vi drog videre til fods og nåede Køge, og var da ærlig talt lidt frække, for vi gik ind til tyskerne. De havde en løjtnant og en 30-40 mand på en skole. Vi var civile og spurgte om vi kunne få nogle billetter til København. Vi var skibbrudne, vores skib var sunket, og nu var vores koner urolige osv. Men vi fik fem stk. Ausweis til København, og ankom uden uheld. Jeg meldte mig til viceadmiralen og aflagde rapport og roste vores besætning.

Flådens faldne den 29. august

Søløjtnant af 1. grad i reserven A.R. Jørgensen på ministrygeren HAJEN.

Artillerikvartermester af 3. grad H.E. Andreasen på artilleriskibet NIELS JUEL.

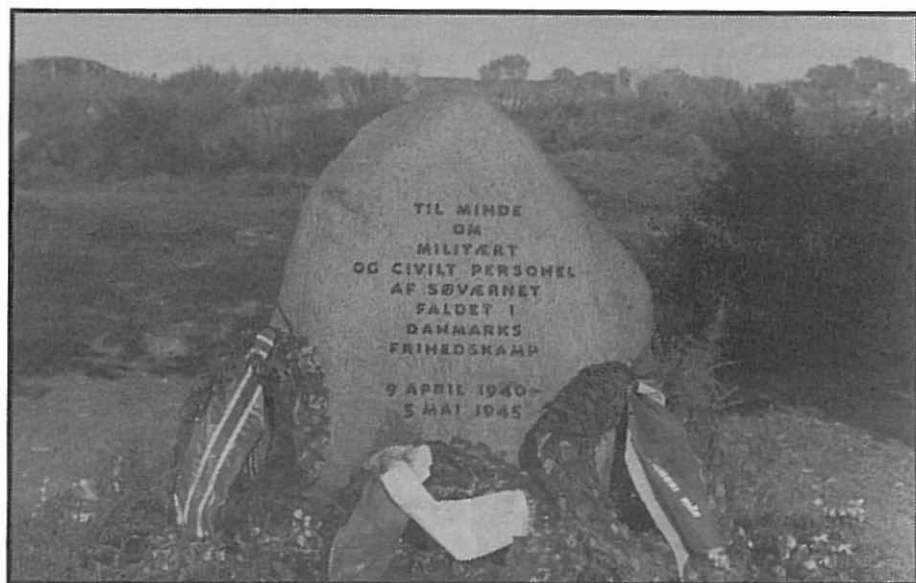
Torpedo-underkvartermester af 2. grad C. Thomsen på ministrygeren HAJEN.

Overkonstabel K.B. Jensby på Middelgrundsfortet.

Mathelev O.K. Rasmussen på kaserneskipet FYEN.

Værnepligtig 5805 E.B. Christensen på kaserneskipet FYEN.

Værnepligtig 4942 N.B. Olsen på patruljefartøjet P.7.

Mindestenen på Holmen for faldne i modstandskampen. Orlogsmuseet.

Orlogsmuseets Venner/Marinehistorisk Selskab.

Sammenlægningen af Orlogsmuseets Venner og Marinehistorisk Selskab er nu en realitet. På en ekstraordinær generalforsamling i de to selskaber den 12. maj 1993 blev sammenlægningen besluttet med overvældende flertal.

På et bestyrelsesmøde den 3. juni 1993 konstituerede bestyrelsen sig, og der var valg til bestyrelsen i det nystiftede forlag Marinehistoriske Skrifter. Et vigtigt punkt på dagsordenen var samkøring af selskabernes økonomi. Her enedes man om at fortsætte med hvert sit regnskab året ud og starte det fælles regnskab fra 1. januar 1994.

Da årskontingentet for de to selskaber er forskelligt, 125 kr. for Orlogsmuseets Venner og 100 kr. for Marinehistorisk Selskab, vil de, der søger medlemskab for resten af året 1993 kunne få det for 100 kr. For 1994 vil årskontingentet være 125 kr.

Bestyrelser og repræsentantskab i det fusionerede selskab har således fået følgende sammensætning:

Bestyrelse Orlogsmuseets Venner/ Marinehistorisk Selskab.

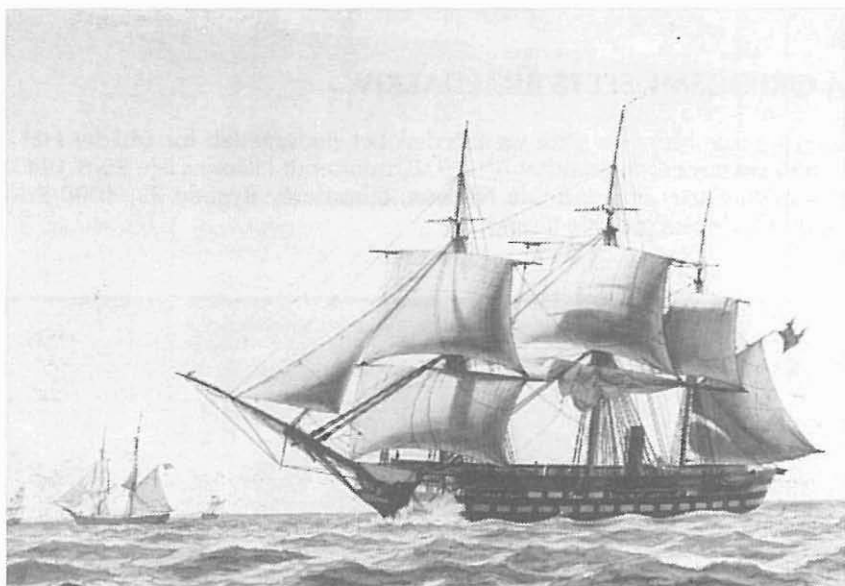
Formand: Kommandør P. Wessel-Tolvig
Næstformand: Jørgen greve Ahlefeldt-Laurvig
Viceadmiral Sven Thostrup
Mag.art. Bente Kjølbjerg
Højesteretssagfører Torben Ingemann Hansen
Overarkivar H.C. Bjerg
Museumsdirektør Ole Louis Frantzen
Kommandør Poul Grooss
Overlæge Jens Bastrup
Luftkaptajn Niels Probst

Forlaget Marinehistoriske Skrifter.

Lektor Jørgen Barfod
Fuldmægtig Birger Thomsen
Luftkaptajn Niels Probst
Tegner Jens Lorentzen (lay-out)
Forlagsredaktør Trine Kiems

Repræsentantskab.

Jørgen greve Ahlefeldt-Laurvig. Formand.
Direktør Ebbe Broe Christensen
Landsretssagfører Esben Dragsted
Viceadmiral Hans Garde
Direktør Jørn Hansen
Direktør Per Villum Hansen
Skibsreder Preben Harhoff (æresmedlem)
Marinebibliotekar Arne Holm
Direktør H.E. Johansen
Konsul Erling Korch
Politadvokat Leo Lemvig
Kommandørkaptajn Søren Laub
Turistchef Jan Laybourn
Slotsforvalter Jørgen Porsdal
Orlogskaptajn K. Søgaard
Hofchef K.C. greve Trampe
Kommandør Ebbe Wollhagen
Vekselerer Leif Christensen
Oberstløjtnant Birgit Munch Wissum
Advokat Janne Wirefeldt Asmussen

ORLOGSSKIBET SKJOLD.

Orlogsmuseets nye plakat forestiller orlogsskibet "Skjold", der var bygget i 1833 og udfaset i 1873.

"Skjold" var et af vor sidste store sejlførende lineskibe, bygget af fabrikmester Andreas Schifter på Holmen. Skibet blev bygget i en tid med rivende teknisk udvikling indenfor søfarten. Dels var den langtrækkende rillede bombekanon, som anrettede stor ødelæggelse på træskibene, taget i brug og dels var dampmaskinen under udvikling selv i de store skibe.

Lineskibet "Skjold" blev således bygget om i 1858-60 til skruelineskib. Som det ses på plakaten, fik det dampmaskine med skorstenen mellem stor- og mesanmasten.

"Skjold" havde fra begyndelsen en bestykning på 30 stk. 30 pundige kanoner og 54 stk. 18 pundige samt 10 stk. 4 pundige haubitsere. Efter ombygningen fik det 58 stk. 30 pundige og 6 stk. 18 pundige kanoner. Dampmaskinen, som blev indbygget, var fra Baumgarten og Burmeister og ydede 300 hk og en svimlende fart af 9,7 knob.

Tuschlaveringen er udført af maleren Johan E. Chr. Petersen (1839-74). Han uddannede sig i 1860 til marinemaler, deltog i krigen 1864 som officersaspirant, men udvandrede i 1865 til Boston. Skruelineskibet "Skjold" malede han i 1862.

Kan erhverves i Orlogsmuseet enten som plakat eller tryk for 25 kr.
Farve. Format 440 x 605 mm.

FRA ORLOGSMUSEETS BILLEDARKIV...

Billedet i sidste nummer viste værkstedsskibet (ledsageskib for ubåde) HENRIK GERNER, søsat fra Orlogsværftet 4/1 1928, udbrændt i flådens leje 29/8 1943. Den heldige vinder blev **Jan Ole Nielsen, Himmelev Bygade 23, 4000 Roskilde**, som har fået sin præmie tilsendt.

Opgaven denne gang er lidt speciel, idet vi gerne vil have oplyst betydningen af de to hvide ringe på henholdsvis styr- og bagbordsside af broen. Vi befinder os ombord på kanonbåden "Møen" (1875) og billedet er taget i 1901 ("Møen" forliste samme år den 30/9 p.g.a. en eksplosion under skydeforsøg med brisantgranter).

Svar til Orlogsmuseet senest den 1. oktober 1993.